

Personuppgiftsbehandling i uppsatsarbeten – en handledning i åtta steg

Bakgrund och syfte

Dataskyddsförordningen (GDPR) gäller i Sverige och ska beaktas vid all behandling av personuppgifter. Syftet med förordningen är att skydda enskildas grundläggande rättigheter och friheter, särskilt deras rätt till skydd av personuppgifter. Dataskyddsförordningen har också till syfte att skapa en enhetlig och likvärdig nivå för skyddet av personuppgifter inom EU så att det fria flödet av uppgifter inom unionen inte hindras. Det finns även kompletterande svensk lagstiftning.

Den här handledningen syftar till att ge en genomgång av de åtta steg som högskolan anser ska vara uppfyllda för att hanteringen av personuppgifter ska vara tillåten i självständiga uppsatsarbeten vid Högskolan Dalarna. Det är viktigt att hanteringen följs då högskolan är ansvarig för all behandling av personuppgifter som genomförs inom lärosätet, inklusive de som studenter genererar.

Den här handledningen riktar sig till *dig som student* och *till dig som handleder* studenter i deras uppsatsskrivande.

Ansvar och roller

Handledaren har huvudansvaret för att säkerställa att uppsatsarbetet upplägg och planering följer god sed, gällande lagstiftning samt högskolans interna regler och rutiner. Även du som student har ett stort ansvar och ska se till att den behandling av personuppgifter som utförs inom ramen för utbildningen följer de riktlinjer och instruktioner som lämnas av Högskolan Dalarna.

Detta innebär kortfattat att du som student tillsammans med din handledare ska:

1. Definiera syftet med studien (ändamålet med behandlingen) och den rättsliga grunden för personuppgiftsbehandlingen
2. Bedöma om behandlingen är nödvändig och lämplig
3. Bestämma hur personuppgifterna ska samlas in, analyseras och lagras med adekvat säkerhet
4. Bestämma vilka delar av informationen som ska raderas eller bevaras när uppsatsarbetet är avslutat
5. Skriva informationsbrev och samtyckesblankett (när personuppgifterna samlas in direkt från den registrerade). Mall finns.
6. Granska uppsatsarbetets upplägg och lämplighet, samt registrera uppsatsarbetet i högskolans behandlingsregister över personuppgiftsbehandling. Se separat blankett.
7. Genomföra uppsatsarbetet i enlighet med det som beslutades i steg 1–6 ovan
8. Radera personuppgiftsmaterialet

Tänk på att du som handledare måste vara involverad och känna till varje steg av processen. För att uppfylla kraven i GDPR måste alla de olika stegen utföras. Innan ni påbörjar de olika stegen följer information nedan som är bra att ha med sig som bakgrund.

Vad är en personuppgift och personuppgiftsbehandling

Innan stegen nedan går igenom behöver ni avgöra om personuppgifter behandlas. Med **personuppgifter** menas varje upplysning som rör en identifierad eller identifierbar fysisk person. Det som avgör är om uppgiften, enskilt eller i kombination med andra uppgifter, kan knytas till en levande person. Exempel på personuppgifter är: ditt namn, din adress, din e-postadress, ditt personnummer, ditt id-kortnummer, ditt telefonnummer, din IP-adress när du surfar på nätet, ett foto av dig. Även foton på personer klassas som personuppgifter. Till och med ljudinspelningar som lagras digitalt kan vara personuppgifter även om det inte nämns några namn i inspelningen. Alla former av åtgärder med personuppgifter är **personuppgiftsbehandling**. Som exempel kan nämnas insamling, registrering, organisering, strukturering, lagring, bearbetning, ändring, framtagning, läsning, användning, utlämning, spridning eller att de tillhandahålls på annat sätt, justering eller sammanförande, begränsning, radering eller förstöring av personuppgifter.

Nästa fråga att ställa sig är om **känsliga personuppgifter** kommer att behandlas. Vad som utgör känsliga personuppgifter finns beskrivet i artikel 9 i GDPR och är uttömmande. Det är uppgifter om ras eller etniskt ursprung, politiska åsikter, religiös eller filosofisk övertygelse, medlemskap i fackförening, hälsa, sexualliv eller sexuella läggning, genetiska uppgifter eller biometriska uppgifter.¹ Behandling av känsliga personuppgift är som huvudregel förbjuden enligt dataskyddsförordningen.

Slutligen är det bra att veta om **extra skyddsvärda personuppgifter** kommer att behandlas. Exempelvis uppgifter om lön, skyddade personuppgifter, sekretessbelagda uppgifter, uppgifter om lagöverträdelse, sociala förhållanden, uppgifter som ligger nära den privata sfären och värderingar av personliga egenskaper. Integritetskänsliga personuppgifter kräver inte lika starkt skydd som känsliga personuppgifter, men kan kräva en högre nivå av skydd än mer harmlösa personuppgifter, tex. ska man undvika att skicka dessa via mejl.

Nedan följer vad som gäller för all behandling av personuppgifter.

Steg 1 – definiera syftet med studien (ändamålet med behandlingen) och den rättsliga grunden

Bestäm och skriv ner syftet med studien – det är detta som är ändamålet med behandlingen av personuppgifter. Ändamålet med behandlingen är helt enkelt att kunna utföra den undersökning som är nödvändig för att underbygga arbetet, men det är viktigt att tänka igenom syftet och formuleras det. Det är till hjälp för att förstå vilken information som är nödvändig för att nå det.

När det gäller studenters behandling av personuppgifter i uppsatsarbeten bedömer högskolan att det i normalfallet är den rättsliga grunden samtycke som personuppgiftsbehandlingen stödjer sig på (artikel 6.1 a GDPR). I de fall där personuppgifterna inte samlas in från den registrerade direkt – till exempel vid internetstudier eller registerstudier – är det dock ofta inte möjligt att informera och erhålla ett

¹ Till personuppgifter om hälsa räknas exempelvis alla uppgifter som ger information om den registrerades tidigare, nuvarande eller framtida fysiska eller psykiska hälsotillstånd, och kan vara till exempel sjukfrånvaro, graviditet och läkarbesök. Det är viktigt att tänka på att även personuppgifter som indirekt kan avslöja känsliga personuppgifter, såsom exempelvis alkohol- eller rökvanor, kan räknas som känsliga personuppgifter då dessa indirekt kan härleda till uppgifter om hälsa. På integritetsskyddsmyndighetens hemsida kan du läsa mer, se länk till höger på sidan.

samtycke från varje enskild person. I sådana situationer bör den rättsliga grunden allmänt intresse (utbildning) för behandlingen av personuppgifter användas (artikel 6.1 e GDPR).

Steg 2 – bedöm om behandlingen är nödvändig och lämplig

Innan det praktiska arbetet börjar är det viktigt att tänka igenom vilka typer av uppgifter som behöver samlas in och varför. Fundera på om det är nödvändigt att behandla personuppgifter för att uppnå syftet med studien, eller om du kan uppnå samma syfte utan att behandla personuppgifter eller att behandla färre personuppgifter. Det är aldrig tillåtet att samla in och behandla fler personuppgifter än vad som är *nödvändigt* för att uppnå ändamålet.

Ta din handledare till hjälp för att bedöma lämpligheten av personuppgiftsbehandlingen i det tilltänkta arbetet.

Vid Högskolan Dalarna är det som huvudregel inte tillåtet för studenter att behandla känsliga personuppgifter och extra skyddsvärda personuppgifter i självständiga uppsatsarbeten på grundnivå². Examinator har dock rätt att besluta om undantag från förbudet. Om känsliga personuppgifter ska behandlas se särskilt avsnitt nedan.

Steg 3 - bestäm hur personuppgifterna ska samlas in, analyseras och lagras med adekvat säkerhet

Personuppgifter måste alltid samlas in och behandlas på ett säkert sätt. Det är också viktigt att tänka på att personuppgifterna inte får spridas till fler personer än nödvändigt. Obehöriga personer ska inte kunna ta del av personuppgifterna. Enbart den som behöver ha tillgång till uppgifterna för att uppsatsarbetet ska kunna genomföras och examineras får behandla personuppgifterna.

Om personuppgifter behandlas på din dator behöver datorn exempelvis skyddas med lösenord av god kvalitet, antivirus och brandvägg. Datorns operativsystem och programvara som används ska också vara uppdaterade med nödvändiga säkerhetsuppdateringar. Externa verktyg så som molnlagring och andra tjänster och som inte tillhandahålls genom högskolan får inte användas för behandling av personuppgifter. Högskolan rekommenderar lagring av insamlade persondata på högskolans centrala lagringssystem (det som kallas H: eller hemmakatalog på din dator). Vid behandling av känsliga personuppgifter är det ett krav. Där skyddas och säkerhetskopieras datan. Vid lagring lokalt på dator eller på mobila enheter som en mobiltelefon eller ett USB måste du själv säkerställa att personuppgifterna skyddas och säkerhetskopieras.³

Även utskrifter med personuppgifter måste hanteras på ett säkert sätt så att inte obehöriga får del av dessa, både under behandlingen till självständiga uppsatsarbeten men även när utskriften ska förstöras. Detta kan ske genom t.ex. att hålla utskrifterna under uppsikt, låsa in dem, eller när behandlingen är klar att riva utskriften i småbitar.

Steg 4 – bestäm vilka delar av informationen som ska raderas eller bevaras när uppsatsarbetet är avslutat

Personuppgifter får inte bevaras längre tid än vad som är nödvändigt och ska raderas när de inte längre behövs för att uppfylla ändamålet med behandlingen. Insamlade personuppgifter ska därför raderas när

² Rektorsbeslut, 2024-06-30, Behandling av personuppgifter i studentarbeten på grund och avancerad nivå, C 2024/1334.

³ Se även högskolans regler för lagring av digital information, C 2022/936.

uppsatsarbetet är avslutat. För studentarbeten gäller att insamlade uppgifter i normalfallet kan raderas efter att arbetet godkänts, om inte uppgifterna ska användas i fortsatta studier (vilket deltagarna i så fall ska ha samtyckt till). Innan det praktiska arbetet startar är det därför viktigt att bestämma vad som ska hända med de insamlade personuppgifterna. Handlar det om att uppsatsen är en del av ett forskningsprojekt, se nedan.

Steg 5 – skriv informationsbrev och samtyckesblankett (när personuppgifterna samlas in direkt från den registrerade)

Personuppgifter får enligt GDPR endast behandlas om det finns en rättslig grund för behandlingen. Den rättsliga grunden bedöms i steg 1. För ett uppsatsarbete där personuppgifterna samlas in direkt från deltagarna i studien är det enligt högskolans bedömning den rättsliga grunden samtycke från varje enskild person som kan komma i fråga.

Du inhämtar ett samtycke genom att skriftligen informera de som ska delta i studien vad syftet är med studien, vilka personuppgifter du vill samla in, vad personuppgifterna ska användas till, och hur länge personuppgifterna kommer att sparas innan de raderas. Först efter det att den som ska delta i studien har tagit del av informationen kan han eller hon ge sitt samtycke till behandlingen.

Mall för informationsbrev och samtyckesblankett för studentarbeten finns tillgängliga på sidan studentarbeten på studentwebben. Om avsteg från mallen behöver göras i ett specifikt fall rekommenderas att handledaren kontaktar högskolans dataskyddsgrupp.

Steg 6 – granska uppsatsarbetets upplägg och lämplighet, samt registrera uppsatsarbetet i högskolans behandlingsregister

Alla behandlingar av personuppgifter ska anmälas till högskolans behandlingsregister. Det är ett krav enligt GDPR. Registret över behandling av personuppgifter i uppsatsarbeten är en förteckning över vad som kommer att samlas in och behandlas så att högskolan har kontroll över vilka behandlingar som pågår. Det är i normalfallet du som student som fyller i de uppgifter som efterfrågas. Det är dock handledaren som har huvudansvaret för att för att granska och säkerställa att uppsatsarbetet upplägg och planering följer god sed, gällande lagstiftning och interna regler och rutiner. Blanketten blir diarieförd i och med att den fylls i digitalt och skickas in. Det genereras ett automatiskt svar men det sker normalt sett ingen återkoppling på anmälan. Blanketterna finns tillgängliga på sidan studentarbeten på studentwebben.

Om större förändringar görs i uppsatsarbetet upplägg, till exempel att syftet med uppsatsen ändras eller att andra kategorier av personuppgifter ska behandlas, behöver blanketten för ändringsanmälan fyllas i och diarieföras. En ändringsanmälan behöver även lämnas in vid byte av handledare.

Steg 7 – genomför uppsatsarbetet i enlighet med det som beslutades i steg 1–6 ovan

Var noggrann och behandla bara personuppgifter på det sätt som du har informerat de registrerade om och angett i anmälan till Högskolan Dalarnas register över personuppgiftsbehandling i uppsatsarbeten.

Steg 8 - radera personuppgiftsmaterialet

När du har fullgjort ditt uppsatsarbete, examinerats på momentet och ditt resultat har förts in i Ladok återstår ytterligare ett viktigt moment. Personuppgiftsmaterialet – inklusive inhämtade samtycken – som har behandlats ska nu antingen raderas eller föras över för bevarande/arkivering enligt vad som beslutades i steg 4. Enligt rektorsbeslut⁴ gäller att samma personuppgifter får användas till högst fem examinationstillfällen inom loppet av högst tre år räknat från att datainsamlingen påbörjats. Om inte fem tillfällen kunnat erbjudas inom tre år kan examinator besluta om begränsad tidsförlängning.

Du som student som ansvarar för att personuppgiftsmaterialet raderas när uppsatsarbetet är avslutat eller när tre år har passerat.

Särskilt om känsliga personuppgifter och forskningsprojekt

Utgångspunkten i GDPR är att det är förbjudet att behandla känsliga personuppgifter. I förordningen redogörs för hur sådan behandling ändå kan ske. I lag (2003:460) om etikprövning av forskning som avser människor (etikprövningslagen) ges omfattande möjligheterna att behandla känsliga personuppgifter för forskningsändamål. Detta regelverk inte tillämpligt inom utbildning på grundnivå eller på avancerad nivå eftersom det inte räknas som forskning.⁵

Som framgått ovan har högskolan beslutat om ett generellt förbud mot att behandla känsliga personuppgifter på grundnivå. Undantag kan beviljas i enskilda fall då examinator gjort bedömningen att behandlingen av känsliga och extra skyddsvärda uppgifter ändå är nödvändigt för att studenten på ett adekvat sätt ska kunna tillgodogöra sig lärandemålen.

Om du som student avser att genomföra ett arbete med känsliga personuppgifter oaktat om det hör till undantaget ovan eller om du bedriver studier på avancerad nivå så ska följande beaktas. Inledningsvis redogörs för uppsatsarbeten som sker inom ramen för forskningsprojekt och som behandlar personuppgifter.

1. Uppsatsarbeten inom ramen för forskningsprojekt

Om uppsatsarbetet skrivs inom ramen för ett forskningsprojekt där Högskolan Dalarna är huvudman så sker studentens behandling av personuppgifter och hantering av forskningsdata under de förutsättningar som ges i det aktuella projektet och under ansvar av huvudansvarig forskare. Den rättsliga grunden för studentens behandling av personuppgifter är i denna situation densamma som för forskningsprojektet, dvs. i normalfallet allmänt intresse.

Studentens personuppgiftsbehandling ska i detta fall följa de regler som gäller för det aktuella forskningsprojektet och all hantering av forskningsdata måste ske inom ramen för forskningsprojektets IT-lösning med säkerställd adekvat säkerhet.

⁴ Rektorsbeslut, 2020-09-07, Personuppgifter i studentarbeten – förslag till reglering, HDa 1.2–2020/918.

⁵ Av prop. 2007/08:44 s 20 Vissa etikprövningsfrågor m.m. framgår att ”regeringen menar att det inte är rimligt att förvänta sig att studenter som genomgår utbildning på grundnivå eller på avancerad nivå med säkerhet har hunnit tillägna sig kunskaper och insikter i den omfattning som krävs för att säkerställa skydd för de personer som medverkar i forskning. Studenterna bör därför inte åläggas det ansvar som det innebär att bedriva verksamhet där människor medverkar och där det finns risk att skada dessa människor fysiskt, psykiskt eller integritetsmässigt”.

2. Känsliga personuppgifter för studentarbete inom ramen för ett forskningsprojekt

En förutsättning för att det ska vara tillåtet att behandla känsliga personuppgifter (artikel 9 GDPR) och uppgifter om lagöverträdelse (artikel 10 GDPR) för forskningsändamål är att forskningen har bedömts och godkänts av Etikprövningsmyndigheten. Etikprövningslagen omfattar dock inte, som redogjorts för ovan, av studier som utförs inom ramen för högskoleutbildning på grundnivå eller avancerad nivå, varför självständiga uppsatsarbeten inte kan erhålla ett sådant etiktillstånd.⁶

Ett studentarbete kan dock vara en del av ett etikgodkänt forskningsprojekt som leds av en ansvarig forskare. I det fallet sker studentens behandling av forskningsdata, på samma sätt som andra deltagande forskare, under de förutsättningar som beskrivs i den aktuella forskningsplanen och godkänd ansökan till Etikprövningsmyndigheten. Studenternas personuppgiftsbehandling måste då följa de regler som gäller för det etikgodkända forskningsprojektet och all behandling av forskningsdata ska ske inom ramen för forskningsprojektets säkerställda IT-lösning. Tänk på att om data inhämtas direkt från forskningspersonen ska denne även ha informerats om den behandling som studentarbetet innebär. Den behandling som studenten ska göra inom ramen för projektet måste alltså redan ha tagits höjd för i etikansökan.

All forskningsdata som insamlas av studenten blir i detta fall också allmänna handlingar och räknas som primärmaterial i forskning. I detta fall ska datan alltså arkiveras och inte raderas som vid en vanlig uppsats enligt stegen ovan.

Rekommendationen är därför att studenter som behöver behandla känsliga personuppgifter gör det inom ramen för ett etikgodkänt forskningsprojekt där Högskolan Dalarna är huvudman.

3. Känsliga personuppgifter i självständiga uppsatser

Som framgått ovan är det rättsliga utrymmet för att behandla känsliga personuppgifter i detta fall mycket begränsat, och kan i normalfallet endast grunda sig på uttryckligt samtycke från den registrerade (artikel 9.2 a GDPR). Detta eftersom studentuppsatser som inte ingår i ett forskningsprojekt inte kan få etikgodkännande. Det innebär alltså en risk i sig att studenter, som inte kan få detta godkännande och behöver gå igenom den processen, ska göra den behandlingen själv.

Grundförutsättningen för att det ska vara tillåtet för studenter att ändå behandla känsliga personuppgifter i självständiga uppsatsarbeten är att det ska finnas ett dokumenterat behov och att administrativa och tekniska rutiner har framtagits för att säkerställa de registrerades integritet. Utifrån de framtagna rutinerna behöver en generell behovs- och riskanalys genomföras av institutionen som underlag till ett beslut om undantag.

Om känsliga personuppgifter ska behandlas på grundnivå krävs att det är nödvändigt för att studenten på ett adekvat sätt ska kunna tillgodogöra sig lärandemålen. Bedömningen ska dokumenteras och diarieföras enligt nedan. Högskolan anser att den här bedömningen även bör vara vägledande i de fall **känsliga personuppgifter ska behandlas på avancerad nivå**. En ytterligare förutsättning för att det ska vara tillåtet för studenter att behandla känsliga personuppgifter i självständiga uppsatsarbeten är att det kan säkerställas och även visas att varje uppsatsarbete kommer att genomföras under etiskt godtagbara former och att de registrerades

⁶ Läs mer på Etikprövningsmyndighetens hemsida om det sk. studentundantaget.

integritet och skydd av personuppgifter garanteras. Det bör därför övervägas om en anmälan ska ske till FER. Se rekommenderade grundförutsättningar nedan:

Behovs- och riskanalys

Innan beslut om att får behandla känsliga personuppgifter inom ramen för självständiga uppsatsarbeten (oavsett nivå) ska en behovs- och riskanalys göras. Den ska innehålla:

- *Behovet av att behandla känsliga personuppgifter*
Beskriv på vilket sätt krävs det att känsliga personuppgifter behandlas för att uppnå lärandemålen. Varför är behandlingen nödvändig? Detta ska ställas mot andra rimliga alternativ som ska väljas i stället om det är möjligt.
- *Utbildning*
Ta del av denna handledning, info på studentwebben samt de utbildningar som finns gällande GDPR för att bygga upp en förståelse kring varför det är viktigt med dessa frågor.
- *IT-tekniska säkerhetsåtgärder*
Känsliga personuppgifter får endast behandlas enligt de IT-tekniska lösningar som IT avdelningen bedömt tillräckligt säkra. All lagring av känsliga personuppgifter ska ske på hemmakatalogen, H:.
- *Rutiner för lämplighetsbedömning*
Överväg om uppsatsen ska skickas till FER för att säkerställa och med dokumentation kunna visa att uppsatsarbetet uppfyller god sed och är etiskt försvarbart. Utöver behovsanalysen ska stegen 1–8 ovan följas. Lämplighetsbedömningen ska genomföras enskilt för varje självständigt uppsatsarbete med användning av frågeställningarna som FER tillhandahåller på sin hemsida.
- *Dokumentera och diarieför*
Bedömningen ovan ska dokumenteras och diarieföras.

4. *Externa forskningsprojekt*

Högskolans studenter rekommenderas *inte* att delta i forskningsprojekt där högskolan inte är huvudman. Om högskolan inte är huvudman saknar högskolan den kontroll över projektet som är nödvändig för att kunna säkerställa att upplägget sker på ett rättssäkert sätt. Avsaknaden av insyn innebär att det är oklart om och hur högskolan kan ta ansvar för det som sker inom ramen för studentens medverkan i projektet.

5. *Kommer tredje part att behandla personuppgifterna?*

Det är ovanligt i studentprojekt men om en utomstående tar del av personuppgifter genom att behandla dem för högskolans räkning, till exempel en leverantör av en IT-tjänst, så ska ett personuppgiftsbiträdesavtal upprättas. Utgångspunkten för studenten är att använda de IT-tjänster högskolan tillhandahåller. Andra tjänster kan innebära att avtal behöver upprättas. Kontakta dataskyddstödet om ni bedömer att detta kan bli aktuellt.

Stöd och råd

Om du har några frågor kring frågor om personuppgiftsbehandling och hur dokumentet ovan ska tolkas, vänd dig till: dataskydd@du.se

Du kan alltid vända dig till högskolans dataskyddsombud för frågor kring högskolans tillämpning av GDPR: frida.sjokvist@arkivit.se

Om du har frågor av etisk karaktär vänd dig till Forskningsetiska rådet (FER) på fer@du.se

<https://www.du.se/globalassets/sp/styrdokument/arbetsordning-for-institutioner.pdf>

Om något händer

Om något oförutsett händer med personuppgifterna under tiden som studien pågår, tex. att du tappar bort USB-stickan, uppgifterna har delats eller spridits till fel mottagare och så vidare så kan händelsen behöva utredas och eventuellt anmälas till Integritetsskyddsmyndigheten.

Kontakta omedelbart din handledare som i sin tur kan kontakta dataskyddsgruppen för vidare rådgivning.